

УДК 78

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.5/28.208917>**Наталія СТОРОНСЬКА,***orcid.org/0000-0002-6793-5199**здобувач, провідний концертмейстер кафедри народних музичних інструментів та вокалу**Навчально-наукового інституту музичного мистецтва**Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка**(Дрогобич, Львівська область, Україна) nataliastoronska@gmail.com*

СУЧАСНЕ РЕПЕРТУАРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРКЕСТРІВ (АНСАМБЛІВ) ВЗО НА ОСНОВІ ОРИГІНАЛЬНОЇ МУЗИКИ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ МИТЦІВ ДРОГОБИЦЬКОЇ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ШКОЛИ ЕРНЕСТА МАНТУЛЄВА І РОМАНА СТАХНІВА)

Це дослідження спрямоване на висвітлення питання оновлення репертуарного забезпечення у ВЗО для колективного музикування: камерного оркестру українських народних інструментів, голосу та інструментального естрадного квартету, акордеона і струнного квартету, дуету баяністів та ударних на прикладі композиторської діяльності представників Дрогобицької музично-педагогічної школи початку ХХІ ст. Ернеста Мантулева і Романа Стахніва.

У статті подаються стислі біографічні дані та огляд здобутків у царині композиції митців, а також здійснено спробу музикознавчого аналізу творів «Чарівна весна», «Три п'єси», «Beguine» Е. Мантулева, та «Я хочу жити і «Різдвяний колаж» Р. Стахніва. Твір, який містить вербальний текст («Чарівна весна») проаналізовано з погляду співвідношення текстів поетичного й нотного, враховуючи застосовані композитором спеціальні виразові засоби акомпанементу (інструментального естрадного квартету) для більш точного і переконливого втілення віршованої основи. В інструментальних творах розглянуто партії солюючих інструментів (скрипки, акордеону, віолончелі), наголошено на важливості цілісного виконання зазначених творів з урахуванням гармонії, ритміки, типів мелодики та фактури, наявності фольклорних та джазових елементів музичної мови, тембрально-специфічних можливостей інструментів – учасників колективів, а також указівок композиторів щодо динамічних і агогічних відхилень.

Визначено вагомий вплив проаналізованих творів на розвиток музично-естетичних здібностей та вдосконалення виконавської майстерності студентів музичних ВЗО. Доведено, що дані композиції, які є якісно новими, наповнені сучасним змістом та різноманітні за своєю тематикою, активно впроваджуються у навчальний процес та застосовуються в освітніх програмах предметів «Постановка голосу», «Гра на музичному інструменті», «Оркестр народних інструментів» (на прикладі Навчально-наукового інституту музичного мистецтва Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка).

Ключові слова: *репертуарне забезпечення, композитори Дрогобищини, оркестр народних інструментів, вокально-інструментальні твори.*

Nataliia STORONSKA,*orcid.org/0000-0002-6793-5199**Applikant, Leading Concertmaster of the Department of Folk Music Instruments**and Vocals Educational and Scientific**Institute of Musical Arts**of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University**(Drohobych, Ukraine) nataliastoronska@gmail.com*

MODERN REPERTURE PROVIDING ORCHESTRES (ENSEMBLES) ON THE BASIS OF ORIGINAL MUSIC (ON THE EXAMPLE OF CREATIVITY OF ARTISTS OF DROHOBYCH MUSIC AND PEDAGOGICAL SCHOOL ERNEST MANTULEV AND ROMAN STAKHNIV)

This study is aimed at highlighting the issue of renewal of the repertoire provision at the Higher educational institutions for collective music - chamber orchestra of Ukrainian folk instruments, voice and instrumental pop quartet, accordion and string quartet, accordion duet and percussion on the example of composer activity of representatives of Drohobych music-pedagogical school the beginning of the 21st century by Ernest Mantulev and Roman Stakhniv.

The article presents brief biographical data and an overview of the achievements in the realm of the composition of the artists, as well as an attempt of musicological analysis of the works «Magic Spring», «Three Plays», «Beguine» by E. Mantulev, and «I Want to Live» and «Christmas collage» by R. Stakhniv. The work containing the verbal text

(«*Magic Spring*») is analyzed from the point of view of the correlation of poetic and musical texts, taking into account the special expressive means of accompaniment (instrumental pop quartet) applied by the composer for the purpose of more accurate and convincing embodiment of the poetic basis. Instrumental works consider batches of solo instruments (violin, accordion, cello), emphasizing the importance of complete performance of these works, taking into account the harmony, rhythm, types of melody and texture, the presence of folk and jazz elements of musical language, timbral and instrumental collectibles, as well as the composer's directions for dynamic and agogic variations.

Significant influence of the analyzed works on the development of musical and aesthetic abilities and improvement of the performing skills of students of musical IDEs has been determined. It is proved that these compositions, which are qualitatively new, filled with modern content and varied in their subject matter, are actively introduced into the educational process and are used in educational programs of subjects «Voice production», «Playing musical instrument», «Orchestra of folk instruments» (on by the example of the Ivan Franko Educational and Scientific Institute of Music Arts in Drohobych).

Key words: repertoire, composers of Drohobychyna, folk orchestra, vocal and instrumental works.

Постановка проблеми. Модерні вимоги до оновлення мистецької освіти зосереджують особливу увагу на фаховій підготовці майбутнього вчителя музичних дисциплін, розвитку та вдосконаленні його виконавської майстерності. Одним з актуальних питань на шляху сучасного розвитку національної мистецької школи, важливим елементом якісної підготовки студента є питання репертуарного забезпечення, його поповнення та збагачення, що є необхідною умовою для вдосконалення професійних якостей музиканта. Для цього митцями Дрогобиччини здійснюється постійна творчо-пошукова робота, одним із векторів якої є створення якісно нових сучасних композицій. На противагу зростаючим стрімкими темпами можливостям штучного інтелекту сучасна академічна музична спільнота намагається стимулювати інтерес молодих музикантів до класичного акустичного звучання, професійного «живого» виконання, що, своєю чергою, неможливе без оновлення та збагачення дидактичного матеріалу. Вибрані у нашому дослідженні композиції Ернеста Мантулева та Романа Стахніва (представника старшого та покоління та молоді генерції), ще не набули достатнього музикознавчого висвітлення у науковій періодиці, і, враховуючи той факт, що вони посіли вагоме місце у виконавській діяльності студентів ВЗО та заповнили нішу нестачі оновленого репертуару для колективного музикування, потребують більш детального аналізу.

Аналіз досліджень. Питання даної проблематики, а саме дослідження репертуарних тенденцій, творчості Е. Мантулева, Р. Стахніва знайшли своє відображення у працях М. Давидова (Давидов, 2010), А. Душного (Душний, 2010: 22–23), І. Фрайта, Ю. Чумака, В. Шафети (Шафета та ін., 2010), Р. Кундиса (Кундис, 2019), В. Марченка, Ю. Дякунчака, Ю. Ісевича, А. Боженського, А. Славича, Б. Пица (Пиц та ін., 2011: 15–16).

Мета статті – здійснити структурно-музикознавчий аналіз творів для голосу, інструмен-

тального дуету, оркестру народних інструментів Е. Мантулева та Р. Стахніва; з'ясувати вплив їхніх композицій на розвиток музично-естетичних здібностей та виконавської майстерності студентів ВЗО в процесі колективного музикування.

Виклад основного матеріалу. *Мантулев Ернест Іванович*¹ – автор оригінальних творів для баяна, камерного оркестру українських народних інструментів; перекладень для баяна та тріо; аранжувань для оркестру українських народних інструментів; методичного посібника «Інструментальний ансамбль і оркестр в естетичному вихованні учнів загальноосвітньої школи» (Львів, 1984). Пісня «*Чарівна весна*» для голосу у супроводі інструментального естрадного квартету (Мантулев, 2008) посідає особливе місце у творчому доробку митця, адже це єдина композиція, написана для голосу із супроводом у жанрі ліричної пісні та куплетної форми. Саме наявність поетичного тексту підпорядковує усі музичні засоби виразності задля втілення і відтворення образного змісту твору.

Ніжна і наспівна мелодія (сопрано чи меццо-сопрано) в заключній частині кожного куплету отримує підтримку у вигляді другого голосу (бек-вокалу), який звучить на сексту нижче від сольної партії. Ансамбль, до складу якого входять кларнет, акордеон, гітара, контрабас, виконує роль акомпанементу. Проте і тут відбувається поділ: основними інструментами виступають кларнет та акордеон, акомпануючими – гітара і контрабас. Партія акордеона дублює вокальну партію в унісон або в терцію, тоді як у партії кларнета звучать мелодичні підголоски, варіаційні обігравання мелодії, мелодична канва яких утворює своєрідний діалог (наближено до підголоскового

¹ Концертний виконавець (баяніст), диригент, педагог, композитор, відмінник освіти України. Закінчив Дрогобицьке ДМУ (клас О. Зуєва), ЛДК ім. М. Лисенка (клас М. Оберюхтіна), професор музично-педагогічного факультету (до 2010 р.), диригент факультетського оркестру народних інструментів (ОНІ) «Ліра» (1965–1995 рр.), керівник ансамблю баяністів «Гармоніка» (1965–1985 рр.), студентського ансамблю «Прикарпатські музики».

типу поліфонії). Гітарі належить функція акомпанементу, підтримуючи ритм і гармонію (цифрова система розшифрована автором в акордову фактуру), гітара також надає ансамблевому звучанню своєрідного акустичного тембру. Контрабас виконує роль гармонічної основи, не завжди виділяє першу долю такту, подекуди має синкопований виклад, застосовуючи штрих *Pizzicato*. Завершується композиція тонікою («е» другої октави) у вокаліста, на тлі якої звучить гамоподібний рух мелодичного мінору у кларнета й акордеона, а фінальний акорд (нонакорд) розписано між контрабасом «Е» великої октави – бас на першу долю, взятий штрихом *Pizzicato*, і акордеоном – синкоповане *subito sf*, штрих – *vibrato*, тонічний тризвук з високим VI ступенем і з секундою вгорі на ферматі, який завдяки тембрально-акустичному різноманіттю цих інструментів створює ефект легкості, мерехтливості, недосказаності, що відповідає художньому образу усього твору і гармонійно його завершує.

Робота над даним твором сприятиме розвитку та вдосконаленню у вокаліста навиків співу з інструментальним ансамблем, а для колективу – синхронного звучання, динамічної рівноваги, узгодженості штрихів, умінню слухати загальне ансамблеве звучання.

Цікавим є звернення Е. Мантулева до латиноамериканської народної музики, під враженням від якої ним було написано «*Beguine*» для дуету акордеоністів і трикутника (Мантулев та ін., 2009). Твір у простій двочастинній формі зі вступом і кодою, яка ґрунтується на контрастному поєднанні двох періодів, що об'єднуються у єдине ціле засобами характерної гармонії. Вступ написано у стилі блюз, перший і другий періоди – на поліритмічній основі, кульмінаційний момент припадає на розгорнуту коду. Солюючим на початку твору є перший акордеон, ближче до кульмінації фактура стає помітно насиченішою, обидва інструменти синхронно виконують пасажі шістнадцятими на тлі незмінного (контрапунктного) звучання трикутника (Triangle), який даному твору надає своєрідного колоритного звучання².

Збірка «*Три п'єси для скрипки та камерного оркестру українських народних інструментів*» (Мантулев, 2005), написана Е. Мантулевим, містить «Карпатський мотив», «Романс» і «Пісню без

² Найвідомішим твором, в якому трикутнику доручена досить самостійна партія, вважається Перший концерт для фортепіано з оркестром Ф. Ліста, написаний у 1849 р. У цьому творі, крім фонових ритмічних функцій, трикутник виконує окрему партію, відкриваючи третю частину концерту – *Allegretto vivace*. Довівши своє право на самостійний розвиток, трикутник із гідністю зайняв місце серед класичних музичних інструментів.

слів». Соло скрипки звучить яскраво, виразно та самобутньо у супроводі оркестру, до складу якого входять флейта, кларнет, баян, перша і друга бандури, перша і друга скрипки, альт, віолончель, контрабас. Змінюються лише ударні: бубон, трикутник, маракаси. Перша п'єса написана у простій 3-частинній формі. Вступ (*Largo rubato*) вводить слухача у стихію краси карпатських краєвидів. На тлі ритмізованих квінт звучать переключки флейти і кларнету, протягом усього твору ці духові інструменти є провідними в оркестрі, хоча оркестрова партія покликана акомпанувати партії скрипки, у флейти і кларнета є своя мелодична лінія, яка перегукується з мелодією сольного інструменту. Усі інші групи виконують функцію гармонічного супроводу. «Романс» (3-частинна форма зі вступом і кодою) передає лірично-мрійливий образ. У п'єсі застосовується інтонаційне зерно, яке знаходить свого розвитку у різних групах інструментів. Каденція скрипки-соло, яка традиційно розміщена перед кодою, несе навантаження емоційної кульмінації композиції. Автор ускладнює гармонію, тяжіючи до застосування неакордових звуків у гармонічних вертикалях. У «Пісні без слів» (2-частинна композиція зі вступом і каденцією) характерно-специфічними засобами метроритму та гармонії використовує джазові виразові прийоми (перша частина, написана в стилі блюз – 12-тактова джазова форма). Друга частина побудована на темпо-ритмічних особливостях *beguine*, де тема проводиться солюючою скрипкою подвійними нотами та акордами. На завершення каденції головна тема другої частини звучить у партії баяна.

Твір «*Я хочу жити*» для акордеона та струнного квартету (Стахнів, 2013) написаний Романом Стахнівим³ із присвятою трагічним подіям, які відбувалися в Україні, – Голодомору 1932–1933 рр. Традиційний склад струнного квартету – перша і друга скрипки, альт, віолончель – не лише супроводжує партію акордеона, а й має чіткі виразово-тембральні функції власних мело-

³ Акордеоніст, автор-виконавець, диригент, композитор, поет, пісняр, мистецький діяч. Закінчив ДМК ім. В. Барвінського (клас Ю. Чумака) та ІММ ДДМУ ім. І. Франка (клас акордеону А. Душного), факультативно консультувався по класу композиції у заслуженого діяча мистецтв України М. Ластовецького. Автор творів для акордеона-соло, ансамблів та оркестрів, хорових творів, обробок, аранжувань, збірок поезії, прози, естрадних пісень, музичних кліпів. Є лауреатом численних конкурсів та фестивалів у сольному та колективному музиканті в Україні, Сербії, Латвії, Росії, володар Гран-прі Всеукраїнського конкурсу музичного мистецтва «Київський колорит» у номінації «Автор-виконавець». Артист оркестру заслуженого Прикарпатського ансамблю пісні і танцю «Верховина», сьогодні – викладач кафедри народних музичних інструментів та вокалу й керівник Народного оркестру народних інструментів ІММ ДДПУ ім. І. Франка.

дичних елементів. Розпочинається твір невеликим вступом, у якому акордеон виконує нестійкі акордові ходи на фоні секундних повторів у партії квартету. Починаючи із сьомого такту акордеон проводить фактурну акордову комбінацію з використанням збільшених септакордів, які надають звучанню емоцій тривожності, непевності, страху. У першій скрипці – стрибкоподібна мелодична лінія, з тими ж повторами малої секунди. Ближче до середини композиції в партії віолончелі з'являються хроматичні ходи (в межах великої терції), що призводять до її каденції, яка тембрально, інтонаційно і гармонічно передає стан безвиході, передчуття неминучої трагедії, застосовуючи прописані автором ходи малої секунди (наче стогін та схлипування), які можна назвати лейтмотивом даного твору. Згодом, після фермати на цілій ноті *b*, відбувається зміна тональності *d-moll* – *c-moll*, і квінтальні конфігурації в партії акордеона, чергуючись із акордовими ходами, поступово призводять до кульмінації усього твору, застосовуючи наростаючу динаміку та експресію у звучанні усіх учасників ансамблю. Закінчується твір нерозв'язаним домінантовим акордом, який виконує весь склад колективу, охоплюючи практично усі регістри – від великої до третьої октави.

«**Різдвяний колаж**» (Стахнів, 2020) написаний молодим митцем для оркестру народних інструментів⁴. Даний твір, відповідно до жанру, поєднує у собі теми шести популярних колядок: «Тиха ніч», «Нова радість стала», «Во Вифліємі», «По всьому світу», «Бог ся рождає» і «Старий рік минає». Вже на самому початку твору перші акорди з використанням джазових елементів вводять у святкову різдвяну атмосферу з її традиційними звичаями, при цьому інтерпретовану⁴ У складі флейти, кларнет I-II, скрипка I-II-III, цимбали, акордеон I-II, ударні, к/б.

на сучасного слухача (гармонія, ритми, штрихи, зміна розміру та тонального плану). Оригінально у плані тембрального поєднання звучать переклички між різними групами інструментів, солюючі партії здебільшого належать скрипкам та акордеону, у деяких епізодах – духовим інструментам. Контрабас виконує функцію гармонічної опори, а цимбали і ударні додають загальному звучанню своєрідного фольклорного колориту. Різні за характером і манерою викладу колядки, змінюючи одна одну, невпинно прямують до фіналу, йдучи по наростаючій у застосуванні динамічних відтінків, насиченні фактури. Увесь цей акустичний потік у своєму розвитку стрімко рухається до розв'язання і несподівано зупиняється на акорді DD (подвійної домінанти на ферматі), після якої звучить мотив першої колядки (кадансовий зворот), створивши своєрідну арку, яка об'єднала (за тематизмом) увесь цикл.

Висновки. Розглянувши твори композиторів Дрогобицької музично-педагогічної школи Е. Мантулева і Р. Стахніва, вважаємо, що дані композиції, їх вивчення та виконання солістами, ансамблями та оркестровими колективами сприятимуть розвитку та вдосконаленню музично-естетичних і виконавсько-технічних навичок студентів музичних спеціальностей ВЗО. Колективне музикування, яке ставить перед виконавцями вимоги синхронного звучання, динамічної рівноваги усіх партій, узгодженості й єдності у застосуванні прийомів фразування, матиме можливість розвитку цих якостей завдяки оновленню дидактично-виконавського репертуару в процесі роботи над якісно новими творами сучасних митців, що в результаті повинно сприяти пропаганді і презентації українського академічного мистецтва світової музичній спільноті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Давидов М. Історія виконавства на народних інструментах (Українська академічна школа) : підручник ; вид. 2-е, доп., випр. Київ : НМАУ ім. П. Чайковського, 2010. 592 с.
2. Душний А., Пиц Б. Кафедра народних музичних інструментів та вокалу Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка : науково-історичний довідник / гол. ред. І. Фрайт. Дрогобич : Посвіт, 2011. 196 с.
3. Душний А., Пиц Б. Львівська школа баянно-акордеонного мистецтва : довідник. Дрогобич : Посвіт, 2010. 216 с.
4. Кундис Р. Діяльність Львівської баянної школи в контексті українського народно-інструментального мистецтва : автореф. дис. ... канд. мистецтвозн. : 17.00.03 «Музичне мистецтво». Суми, 2019. 21 с.
5. Мантулев Е. Пісня «Чарівна весна» на слова І. Юринця / Музичний редактор А. Славич, автор вступ. статті В. Шафета. Дрогобич : Посвіт, 2008. 8 с.
6. Мантулев Е. Три п'єси для скрипки та камерного оркестру українських народних інструментів. Дрогобич : Коло, 2005. 40 с.
7. П'яцолла А., Мантулев Е., Власов В. «Три сучасні танці для дуету баяністів та ударних інструментів» / упорядник В. Шафета, автор вступної статті А. Славич. Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2009. 32 с.
8. Стахнів Р. Педагогічний репертуар для народних інструментів : навчально-репертуарний збірник / ред.-упоряд. А. Душний, В. Шафета. Дрогобич : Посвіт, 2013. Вип. 2. 40 с.

9. Стахнів Р. Різдвяний колаж : навчальний посібник. Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2020. 34 с.
10. Шафета В. Внесок керівників ансамблів народних інструментів Львівщини у виконавський репертуар, музичну науку і публіцистику. *Наукові записки Тернопільського НПУ ім. В. Гнатюка. Серія «Мистецтвознавство»*. 2010. Вип. 1. С. 110–114.

REFERENCES

1. Davydov M. (2010). *Istoriia vykonavstva na narodnykh instrumentakh* [History of performance on folk instruments] [Ukrainska akademichna shkola] [pidruch.]. K.: NMAU im. P. Chaikovskoho, 2010. Vyd. 2-he dop., vupr. 592 s. Ex. 592 s. [in Ukrainian].
2. Dushniy A., Pyts B. (2010). *Lvivska shkola baianno-akordeonnoho mystetsva* [Lviv Accordion school], Drohobych: Posvit, 216 s. [in Ukrainian].
3. Dushniy A., Pyts B. (2011). *Kafedra narodnykh muzychnykh instrumentiv ta vokalu Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka: nauk.-istor. dovidnyk* [Department of Folk Musical Instruments and Vocal of Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University: Scientific and Historical Handbook]. Drohobych: Posvit. 196 s. [in Ukrainian].
4. Kundys R. *Diialnist Lvivskoi baianno shkoly v konteksti ukrainskoho narodno-instrumentalnoho mystetstva* [Activity of Lviv bayan school in the context of Ukrainian folk-instrumental art]: avtoref. dys. ... kand. mystetstvozn.: spets. 17.00.03 «Muzychne mystetstvo». Sumy, 2019. 21 s. [in Ukrainian].
5. Mantuliev E. *Pisnia «Charivna vesna» na slova I. Yuryntsia* [The song «Magic Spring» by I. Yurents] / Muzychnyi redaktor A. Slavych, avtor vstup. statti V. Shafeta. Drohobych: Posvit, 2008. 8 s. [in Ukrainian].
6. Mantuliev E. *Try piesy dlia skrypky ta kamernoho orkestru ukrainskykh narodnykh instrumentiv* [Three pieces for violin and chamber orchestra of Ukrainian folk instruments]. Drohobych: Kolo, 2005. 40 s. [in Ukrainian].
7. Piatsolla A., Mantuliev E., Vlasov V. *«Try suchasni tantsi dlia duetu baianistiv ta udarnykh instrumentiv»* [Three modern dances for duet of bayanists and percussion instruments] / Uporiadnyk V. Shafeta, avtor vstupnoi statti A. Slavych. Drohobych: RVV DDPU im. I. Franka, 2009. 32 s. [in Ukrainian].
8. Stakhniv R. *Pedahohichniy repertuar dlia narodnykh instrumentiv: navchalno-repertuarnyi zbirnyk* [Pedagogical repertoire for folk instruments: a repertoire of textbooks] / Red.-uporiad. A. Dushniy, V. Shafeta. Vyp. 2. Drohobych: Posvit, 2013. 40 s. [in Ukrainian].
9. Stakhniv R. *Rizdviani kolazh* [Christmas collage] navch. posib. [dlia studentiv ZVO] / Drohobych: RVV DDPU im. I. Franka, 2020. 34 s. [in Ukrainian].
10. Shafeta V. *Vnesok kerivnykiv ansambliv narodnykh instrumentiv Lvivshchyny u vykonavskyi repertuar, muzychnu nauku i publitsystyku* [Contribution of the leaders of the ensembles of folk instruments of the Lviv region to the performing repertoire, music science and journalism] *Naukovi zapysky Ternopilskoho NPU im. V. Hnatiuka. Serii: Mystetstvoznavstvo*. Ternopil, 2010. Vyp. 1. Pp. 110–114. [in Ukrainian].